

KPN PENSIOENFONDS

Duurzaamheids verslag

2023

Inhoud

1	MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN	3
2	ONTWIKKELINGEN 2023	5
3	BELEGGINGSOVERTUIGINGEN EN SPEERPUNTEN	8
4	MVB IN DE PERIODE 2002 TOT HEDEN	10
5	IMPLEMENTATIE MVB BELEID	14
	Pijler 1: Generiek beleid: ESG-integratie	16
	Pijler 2: Stemmen, screening en dialoog	26
	Pijler 3: Uitsluitingen	32
6	MVB IN WETGEVING, CODES EN CONVENANT	35
	EU Shareholders Rights Directive (SRD II)	36
	Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP II)	36
	Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)	36
	Dutch Stewardship Code	37
7	BIJLAGE	38
	Begrippenlijst	39

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Als Pensioenfonds KPN hebben we de taak om te zorgen voor een goed pensioen. Dit geldt niet alleen voor de huidige gepensioneerden. Ook de huidige, jonge- en toekomstige deelnemers hebben recht op een goed pensioen in een leefbare wereld. Daarom beleggen we steeds meer binnen maatschappelijk verantwoorde kaders.

In het duurzaamheidsverslag leggen we verantwoording af over de behaalde resultaten en ontwikkelingen rondom maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB). Maatschappelijk verantwoord beleggen is een steeds belangrijkere pijler van het beleggingsbeleid geworden. Vanaf 2000 voert het pensioenfonds haar eigen MVB-beleid. Dit heeft zich in de loop van de jaren ontwikkeld en sinds 2017 is dit vastgelegd in het beleidsdocument Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Dit document wordt jaarlijks geëvalueerd en gepubliceerd op onze [website](#). In ons beleid sluiten we aan op een brede maatschappelijke context maar ook op input vanuit de dialoog met deelnemers en Koninklijke KPN N.V.

Maatschappelijk verantwoord beleggen is een breed begrip. Wereldwijd wordt er door verschillende instanties over nagedacht. Dit leidt tot definities, richtlijnen, wetgeving enzovoort. Voorbeelden zijn het klimaatakkoord van Parijs, SFDR-wetgeving en een GIIN-definitie voor impactbeleggen. Op dit moment zijn er op veel verschillende onderdelen nog verschillen in interpretatie en definities en zijn data niet altijd beschikbaar. Het pensioenfonds voert haar eigen beleid, waarbij het voldoet aan wet- en regelgeving en aansluit bij internationale standaarden waar mogelijk. Daarbij staat voorop dat het pensioenfonds zelf achter haar beleidskeuzes kan staan en dit achteraf kan verantwoorden aan haar deelnemers. Dit zal op verschillende plaatsen terugkomen in dit duurzaamheidsverslag.

Ontwikkelingen in 2023

2

In 2023 zijn er een aantal ontwikkelingen geweest op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Hieronder zijn de ontwikkelingen kort weergegeven. Later in het verslag worden ze uitgebreid toegelicht.

Thematische speerpunten

Het pensioenfonds heeft samen met de deelnemers de thematische speerpunten opnieuw vastgesteld. Voor de komende jaren ligt de focus op een drietal speerpunten, te weten; duurzame technologie, duurzame consumptie & productie en klimaat & biodiversiteit.

Impactbeleggen

Voor de invulling van de doelstelling om eind 2026 5% van de beleggingen in impactbeleggingen te investeren zijn stappen gezet om dit naast green bonds invulling te geven met private leningen, private equity en niet-beursgenoteerd vastgoed. In 2023 zijn hiervoor de eerste investeringen gedaan.

Engagement

In een engagementtraject gebruikt het pensioenfonds haar invloed om bedrijven in een dialoog te wijzen op en te helpen bij het verduurzamen van een bedrijf. In 2023 zijn twee thematische engagementtrajecten met Sustainalytics afgerond. Dit zijn watermanagement en duurzame technologie. Sustainalytics is de partij die voor ons de dialogen met bedrijven voert.

CO₂-voetafdruk

De CO₂-reductiedoelstelling is verder aangescherpt. De doelstelling is uitgebreid naar meer beleggingscategorieën. Naast aandelen geldt de doelstelling nu ook voor bedrijfsobligaties en high yield. De reductie ten opzichte van 2017 is per eind 2023 -54%. Dit was vorig jaar -55% voor alleen de aandelenportefeuille. Dit ligt goed op schema voor de doelstelling van -45% in 2025 en net zero voor 2050.

Uitsluitingen

De uitsluitingscriteria voor bedrijven zijn verder aangescherpt, passend bij de vooruitstrevende duurzame en verantwoorde ambitie van het pensioenfonds. Daarnaast wordt er voor de uitsluitingen van landen nu geen onderscheid meer gemaakt tussen ontwikkelde- en opkomende landen.

Climate transition benchmark

Het passieve bedrijfsobligaties mandaat is in 2023 overgegaan naar een Climate Transition Benchmark. Deze benchmark zorgt ervoor dat deze belegging in bedrijfsobligaties in lijn is met het klimaatakkoord van Parijs.

De uitsluitingscriteria voor bedrijven zijn verder aangescherpt, passend bij de vooruitstrevende duurzame en verantwoorde ambitie van het pensioenfonds.

Belastingprincipes

Het pensioenfonds heeft in 2023 belastingprincipes toegevoegd aan het MVB-beleid. Dit doen we om concreet te kunnen communiceren over waar wij voor staan als het gaat om belastingen. Dit is een eerste stap die in de komende jaren verder zal worden uitgewerkt. In overleg met onze fiduciair vermogensbeheerder zullen wij in gesprek gaan met de vermogensbeheerders die voor ons beleggen.

Onze beginselen zijn:

- Het pensioenfonds voldoet aan fiscale wet- en regelgeving en acteert naar letter en geest.
- Voor onze beleggingen zien wij verantwoord gedrag rondom belastingen als onderdeel van ons beleid maatschappelijk verantwoord beleggen. Hiervoor sluiten we aan bij de OESO-richtlijnen.

VBDO

Het pensioenfonds neemt deel aan het VBDO-benchmarkonderzoek naar verantwoord beleggen door pensioenfondsen. Eind 2023 staat het pensioenfonds op plaats 13 van de ranglijst van 50 pensioenfondsen. In 2022 was dit plaats 10. Onze score op maatschappelijk verantwoord beleggen is overigens verbeterd ten opzichte van vorig jaar. In de ranglijst zijn we naar de 13^e plek gedaald doordat de scores van andere pensioenfondsen meer zijn gestegen.

[Klik hier om het volledige VBDO-benchmarkonderzoek te lezen.](#)

Het pensioenfonds neemt deel aan het VBDO-benchmarkonderzoek naar verantwoord beleggen door pensioenfondsen.

Beleggingsovertuigingen en speerpunten

3

Beleggingsovertuigingen en impact

Het pensioenfonds hanteert bij haar beleggingskeuzes een aantal uitgangspunten die van belang zijn voor een zo goed mogelijk lange termijn rendement tegen aanvaardbare risico's. Het beleggingsbeleid is mede gebaseerd op de beleggingsovertuigingen.

Twee van deze beleggingsovertuigingen zijn gericht op duurzaam en verantwoord beleggen: 'Maatschappelijk Verantwoord Beleggen loont en draagt positief bij aan het risico-rendementsprofiel.'

'Geld is een sturende kracht voor duurzame ontwikkeling.'

Als grote institutionele belegger neemt het pensioenfonds zijn verantwoordelijkheid om op een maatschappelijk verantwoorde manier te beleggen. Wij hebben de overtuiging dat daarmee het risico-rendementsprofiel van de beleggingen verbetert en daarmee tegelijk een bijdrage levert aan een leefbare wereld. Met de sturende kracht van geld wil het pensioenfonds positieve en meetbare sociale en milieu-impact realiseren met de beleggingen. Binnen de totale beleggingsportefeuille streeft het pensioenfonds naar een allocatie van minimaal 5% in impact beleggingen per eind 2026.

Thematische speerpunten

Het pensioenfonds wil focus houden in de beleggingsportefeuille en dat geldt ook voor het maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarom heeft het pensioenfonds binnen het MVB-beleid op duurzaamheid een drietal speerpunten vastgesteld.

In verschillende deelnemerspanels en het reputatieonderzoek zijn daarvoor de voorkeuren van deelnemers opgehaald en in het bestuur geëvalueerd. Vervolgens is voor de komende jaren gekozen voor de volgende drie thema's:

1 Duurzame technologie

Dit zijn technische ontwikkelingen die duurzame maatschappelijke behoeften vervullen zonder gebruik te maken van niet-hernieuwbare hulpbronnen en zonder grootschalige, niet terug te draaien, milieuschade. Het pensioenfonds wil de sturende kracht van geld inzetten om bij bestaande processen duurzame verandering teweeg te brengen, die bijdraagt aan verduurzaming van de samenleving. Dit sluit goed aan bij de positie van KPN N.V. als één van de duurzaamste telecombedrijven ter wereld. KPN N.V. zet technologie actief in voor het verduurzamen van het eigen bedrijf.

2 Duurzame consumptie en productie

Het stimuleren van een duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen, efficiënt produceren en consumeren om tegelijkertijd negatieve milieueffecten te minimaliseren. Het pensioenfonds wil hier door middel van invloed en gerichte investeren een bijdrage aan leveren.

3 Klimaat en biodiversiteit

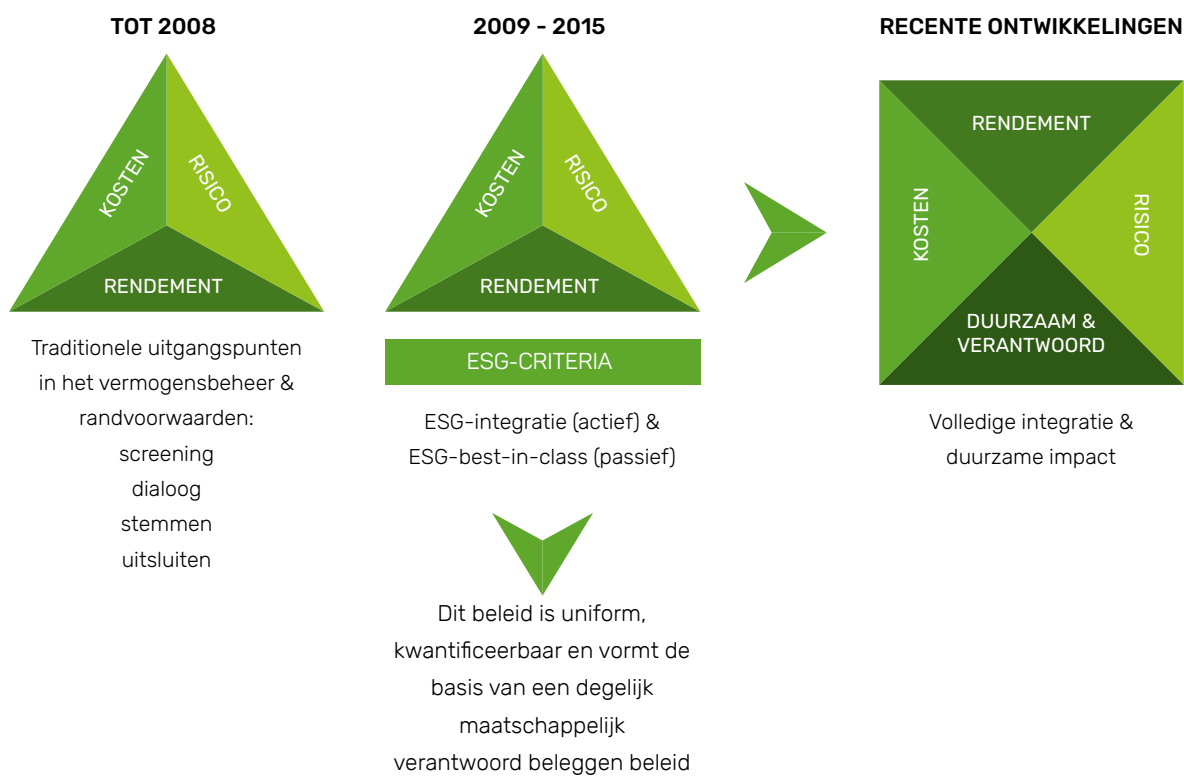
Het pensioenfonds onderkent dat de transitie naar een klimaat neutrale economie verstrekkende gevolgen heeft voor de maatschappij. Binnen dit thema wil het pensioenfonds bijdragen aan het transformeren van de economie naar een klimaat neutrale economie en biodiversiteitsverlies tegengaan.

MVB in de periode 2002 tot heden

A large, bold, green number '4' is centered on the page. It is set against a white circular background that is partially obscured by a green curved shape on the left side of the page.

Al ruim twintig jaar is MVB een belangrijke beleidscomponent bij het vermogensbeheer van het pensioenfonds. Hieronder is schematisch weergegeven op welke wijze dit zich heeft ontwikkeld. In het hoofdstuk implementatie zijn de diverse componenten verder uitgewerkt.

Component MVB binnen het vermogensbeheer

Mijlpalen

Enkele mijlpalen in de afgelopen jaren waren:

2023

Het pensioenfonds evalueert de thematische speerpunten en komt tot nieuwe speerpunten voor de komende periode. Het uitsluitingenbeleid voor bedrijven is verder aangescherpt. Het uitsluitingenbeleid landen is uitgebreid geëvalueerd en aangescherpt met criteria voor mensenrechten en corruptie. De CO₂-reductie doelstelling is nu op meer beleggingscategorieën van toepassing. Met het formuleren van belastingprincipes is een eerste stap gezet om transparantie rondom belastingafdracht te verbeteren. Het pensioenfonds heeft haar eigen duurzaamheidsvisie voor de beleggingscategorie hypotheken vastgelegd.

2022

Het pensioenfonds ontwikkelt haar eigen raamwerk voor impactbeleggen en stelt een streefpercentage vast, waarbij we eind 2026 minimaal 5% van de totale beleggingen moeten gaan classificeren als impact beleggingen. Voor de actief belegde bedrijfsobligaties is overgegaan naar een specifieke ESG benchmark. Het pensioenfonds voldoet aan de vereisten vanuit de SFDR-wetgeving. In de VBDO-ranking handhaaft het pensioenfonds zich in de top-10.

2021

Het engagementtraject op de cement- en staalindustrie is afgerond. Er zijn twee nieuw thematische engagementtrajecten gestart op duurzaam bosbeheer en duurzame ontwikkeling in de technologische industrie. In de VBDO-ranking is het pensioenfonds opgeklimmen tot de 8e plek. Er is een ESG-due diligence traject gestart binnen de portefeuille. Met het ESG-due diligence proces streeft het pensioenfonds in drie stappen naar het reduceren van negatieve impact van de beleggingen. Ook de CO₂-doelstelling is aangescherpt naar 55% reductie in 2030. Daarnaast is er een tussendoelstelling van -45% in 2025 gedefinieerd en een net zero doelstelling voor 2050 vastgesteld. Als onderdeel van het integraal risicomanagement heeft het pensioenfonds de beheersing rondom ESG-risico's uitgebreid, aangescherpt en beter traceerbaar gemaakt. Het pensioenfonds heeft de criteria waarop landen uit opkomende markten worden uitgesloten uitgebreid.

2020

Het pensioenfonds is gestart met een tweetal engagementtrajecten op klimaatverandering en watermanagement. In de VBDO-ranking is het pensioenfonds opgeklimmen tot de 10e plek. Onder het thema biodiversiteit zijn niet-duurzame bosbouw en palmolie toegevoegd aan het uitsluitingenbeleid.

2019

Besluit om 2,5% te alloceren naar green bonds. Voor aandelen Europa wordt belegd via een best-in-classstrategie. Sustainability wordt aangesteld voor diepgaande engagement, met extra aandacht voor de gekozen thema's. Het pensioenfonds stelt een doelstelling vast voor de reductie van de carbon-footprint van de aandelenportefeuille.

2018

Het pensioenfonds stelt haar eigen MVB-beleid vast en sluit beleggingen in tabak uit. Bij het selecteren van managers wordt ESG expliciet meewegen door middel van ESG-scores.

2017

Vanaf dit jaar worden de beleggingsportefeuilles op reguliere basis beoordeeld op de uitstoot van broeikasgassen, CO₂-uitstoot en op ESG-factoren.

2013

De vastgoedportefeuille wordt jaarlijks getoetst aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB), waarbij de beleggingen worden beoordeeld op duurzaamheidscriteria zoals energie-efficiëntie en waterverbruik.

2008

De beleggingsportefeuille wordt gescreend op naleving van de Global Compact Principles van de Verenigde Naties.

2006

Mogelijkheid voor deelnemers om binnen de BPR-regeling in een best in class duurzaam aandelenfonds te beleggen.

2002

Het pensioenfonds loopt voorop in de uitsluiten van bedrijven die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens.

Implementatie MVB-beleid

A large, stylized green number '5' is centered within a white circle. The circle is partially cut off by the right edge of the page. The background is a solid green color.

5

Het MVB-beleid kan worden geïllustreerd met de onderstaande figuur.

Pijler 1

Generiek beleid: ESG-integratie

Het pensioenfonds heeft in haar beleggingsovertuigingen vastgelegd dat ESG-integratie bijdraagt aan het verbeteren van het risico/rendementsprofiel van haar beleggingen. ESG-integratie speelt een belangrijke rol bij onder andere het selecteren van externe vermogensbeheerders en bij de invulling van de beleggingscategorieën.

ESG-integratie

Het pensioenfonds acht het van groot belang dat bij de beleggingsbeslissingen in al haar beleggingsportefeuilles rekening wordt gehouden met het milieu (Environment), met sociale factoren (Social) en met maatstaven voor goed bestuur (Governance), oftewel ESG.

Managersselectie

Nieuw aan te nemen managers binnen de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert dienen de United Nations Principles for Responsible Investment (UNPRI) te onderschrijven. Deze principes houden onder meer in dat de managers ESG-factoren incorporeren in de beleggingsanalyse en het besluitvormingsproces. Daarnaast wordt verwacht dat zij zich opstellen als actief eigenaar en ESG-factoren betrekken bij dialogen die zij voeren met bedrijven. Voor de totale portefeuille van het pensioenfonds geldt dat alle externe managers zijn aangesloten bij de UNPRI.

Bij het selectieproces krijgen de managers daarnaast een aparte rating voor de mate waarin zij ESG-

factoren meenemen bij de selectie van aandelen en/of andere instrumenten. Ook wordt hierbij meegenomen in hoeverre duurzaamheid deel uitmaakt van de bedrijfscultuur waarin de manager opereert en hoe de organisatie is ingericht om in het beleggingsproces met ESG-factoren rekening te houden.

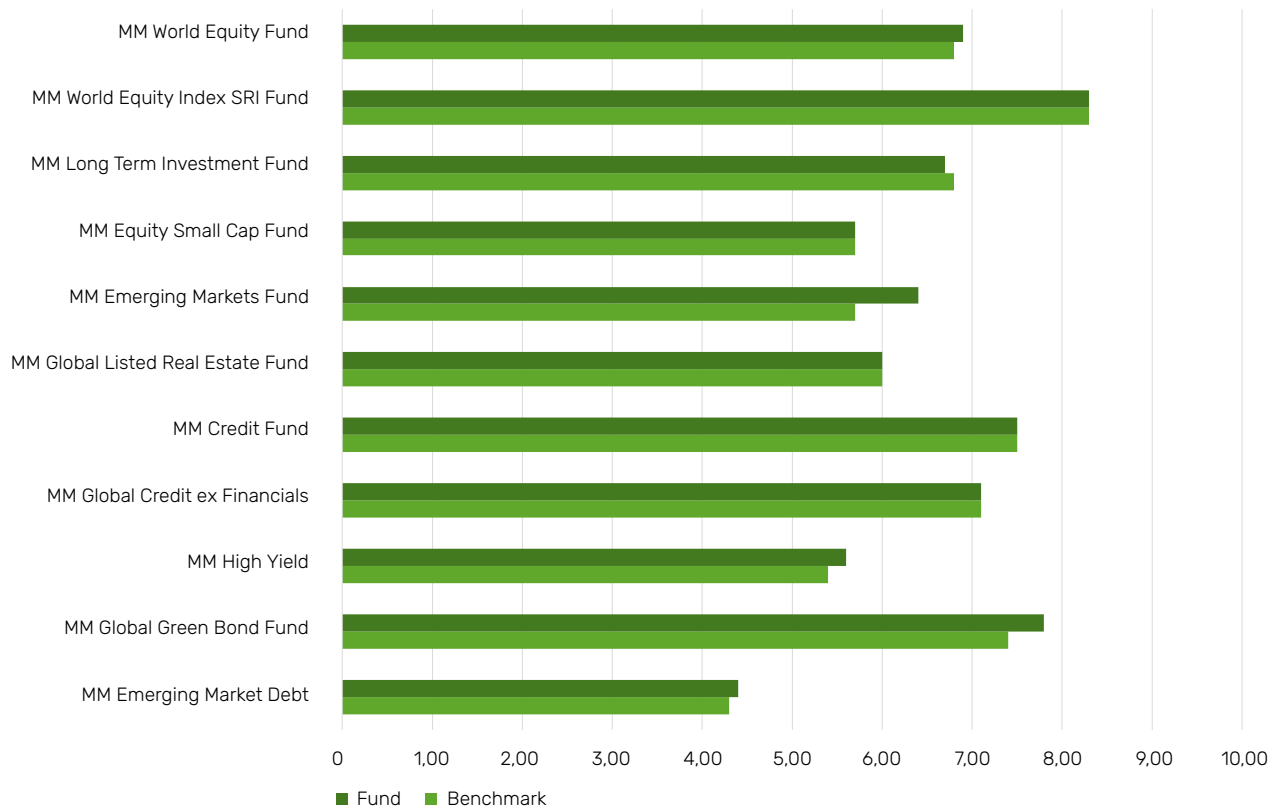
Voor de totale portefeuille geldt dat 100% van de managers op dit ESG-criterium bovengemiddeld moet scoren. Dit betekent dat ze minimaal een A- of B-rating. Dit was eind 2023 bij alle managers het geval.

ESG-risico

ESG-risico is gedefinieerd als het risico op handelingen door bedrijven met structurele negatieve impact op mens, maatschappij en milieu, waardoor uiteindelijk ook de waarde van de beleggingen kan dalen. Binnen het ESG-risico ziet het pensioenfonds de volgende aandachtspunten; transitierisico, klimaatverandering, ESG-incidenten en imagoschade.

De risicobereidheid van het bestuur van het pensioenfonds op ESG-risico is laag. Dit betekent dat risico's zoveel mogelijk maar niet ten koste van alles worden gemedend.

ESG-Risk Rating

De beleggingsportefeuille wordt minimaal elke zes maanden doorgemeten op het gebied van duurzaamheid aan de hand van data van externe ESG dataproviders. Het pensioenfonds heeft als doelstelling om het totale ESG-profiel positief te laten afwijken van de benchmark, waarbij de score van de benchmark een harde ondergrens is.

Zo heeft de MSCI ESG-Rating als doel om aan te geven hoe goed een onderneming zijn meest materiële ESG-risico's beheerst ten opzichte van sectorgenoten. MSCI maakt gebruik een methodologie die is ontworpen om de toetsen hoe weerbaar een bedrijf is tegen

(financiële) lange termijn risico's op het gebied van milieu, maatschappij en governance (ESG). Hierbij identificeert het de blootstelling van het bedrijf aan sectorspecifieke risico's, op basis van de bedrijfsactiviteiten, omvang van de activiteiten en waar het actief is. Vervolgens wordt bepaald hoe een bedrijf zijn risico's beheerst. De ESG-scores worden vervolgens gecombineerd en genormaliseerd ten opzichte van branchegeenoten om de algemene ESG-rating te bepalen. De ESG-rating wordt uitgedrukt als een getal tussen de 0 en 10. Hierbij geldt hoe hoger de rating, des te lager het verwachte risico. Dit wordt voor de bedrijven in de portefeuille geaggregeerd op beleggingsstrategie- en portefeuilleniveau.

Ieder kwartaal wordt het ESG-risico gerapporteerd aan het bestuur. Het bestuur beoordeelt vervolgens of er materiële ESG-risico's zijn die de doelstellingen van het pensioenfonds bedreigen en of er aanleiding is om de dialoog aan te gaan of uiteindelijk om bij te sturen.

Ook vanuit de toezichthouder DNB is veel aandacht voor ESG-risico. De toezichthouder heeft verschillende publicaties uit laten gaan om de sector te helpen bij de verdere inrichting van het MVB-beleid en ESG-risicobeheer. Het pensioenfonds heeft in 2023 haar invulling getoetst aan deze 'best practices'. Een aantal aanscherpingen zullen in 2024 worden doorgevoerd. Daarbij denkt het pensioenfonds aan het opstellen van een longlist met ESG-risico's om te toetsen of er nog materiële risico's missen en het uitbreiden van de risico-items met meer aandacht voor het transitierisico.

Bij het doormeten van de portefeuilles wordt ook aandacht besteed aan de koppeling van de beleggingen met de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Ook wordt periodiek gemeten in welke mate de fabricageprocessen en de eindproducten van de bedrijven en vastgoed in de portefeuille leiden tot de uitstoot van broeikasgassen en (onnodig) gebruik van water. De uitkomsten worden gebruikt bij de discussies met de externe managers over hun beleggingsbeleid. Ook hier is het doel om uiteindelijk een beter ESG-profiel te realiseren dan de benchmark.

Impactbeleggen

In het afgelopen jaar heeft het pensioenfonds verdere stappen gezet in het invullen van impactbeleggen. Impactbeleggen is beleggen met de intentie om een positieve en meetbare sociale/milieu impact te bereiken, naast een marktconform financieel rendement. Eind 2026 wenst het pensioenfonds 5% van de beleggingen als impact beleggingen te kunnen classificeren.

Beleggingen worden getoetst aan de hand van een in eigen beheer ontwikkeld impact raamwerk. Hiermee wordt aangesloten bij de definitie van The Global Impact Investing Network (GIIN). We kiezen voor een eigen raamwerk omdat er in de markt nog geen eenduidige definitie is van impactbeleggen en als pensioenfonds willen wij goed kunnen verantwoorden dat wat wij als impact classificeren ook echt impact is.

Het raamwerk bestaat uit de volgende onderdelen:

1. *Prestatiedoelstellingen:*

Bij een impactbelegging moet expliciet zijn aangegeven dat er wordt belegd met een expliciete intentie om een milieuo- of sociaal probleem op te lossen en dat dit via KPI's /maatstaven in kaart wordt gebracht.

2. *Intentionaliteit:*

De intentie om impact te behalen moet helder omschreven zijn bij het aangaan van de belegging.

3. *Additionaliteit:*

- i. Voor private categorieën achten we – ongeacht of een andere investeerder het had kunnen verstrekken dat de investering additioneel moet bijdragen aan een duurzame ontwikkeling.
- ii. Voor publieke categorieën kan het om 'beursgenoteerde' of 'indirecte' impact gaan, waarbij deze voorwaarde wat ruimer wordt geïnterpreteerd, omdat directe additionaliteit niet altijd aantoonbaar is.

4. *'Do no harm':*

Dit zal inzichtelijk moeten worden gemaakt voor de belegging.

5. *Monitoring en rapportage over KPI's:*

Een belangrijk uitgangspunt van impactbeleggen is het vermogen om intentie te vertalen naar impactresultaten. Er kan pas sprake zijn van een impactbelegging als de impact meetbaar is.

Eind 2023 maakten de impactbeleggingen 2,5% van de

totale beleggingen uit, met een waarde van € 260 mln. Het grootste deel van deze allocatie komt momenteel uit green bonds. Daarnaast classificeren momenteel beleggingen in private equity (deep tech impact funds) en niet-beursgenoteerd vastgoed (vastgoed op science parken) als impactbeleggingen. Naast bovenstaande beleggingen wil het pensioenfonds

de impactbeleggingen verder gaan invullen binnen private leningen, private equity en niet-beursgenoteerd vastgoed. In 2023 heeft de voorbereiding voor de nieuwe categorie private leningen plaatsgevonden en in 2024 zullen de eerste investeringen voor deze categorie plaatsvinden.

Voorbeeld impactbelegging green bonds

Het pensioenfonds belegt bijvoorbeeld in een green bond uitgegeven door ENBW. Dit is een Duits nutsbedrijf. Het is eigenaar van delen van het Duitse elektriciteitsnet en het bedrijf levert ook elektriciteit. ENBW bouwt elektriciteitsleidingen van het noordelijke deel van Duitsland naar het zuidelijke deel van Duitsland, zodat hernieuwbare energie kan worden getransporteerd naar industrieën die zich voornamelijk in het zuidelijke deel van Duitsland bevinden.

De voor ons aangestelde manager is positief over ENBW's green bond raamwerk, bestedingsdoelen en KPIs. ENBW is een bedrijf dat in transitie is, de manager houdt nauwlettend in de gaten hoe en wanneer de kolengestookte elektriciteitscentrales worden uitgefaseerd. Bestedingsdoelen van green bond projecten (van de door ENBW uitgegeven green bonds) zijn als volgt:

- Onshore wind
- Offshore wind
- Solar (PV)
- Acquisition of Valeco
- Charging infrastructure for e-mobility

Voorbeeld impactbelegging private equity

Het pensioenfonds belegt binnen private equity in het Nederlandse Innovation Industries Fund, dat zich richt op op de financiering van startende deeptechbedrijven in de Benelux en Duitsland. Eén van de beleggingen in dit fonds richt zich op OLED-schermen (Organic Light Emitting Diode). Deze schermen worden zeer veel toegepast o.a. in smartphones. Net als alle andere beeldschermen hebben OLED-schermen drie primaire kleuren nodig: rood, groen en blauw. Het blauw is het zwakke punt, omdat de huidige blauw licht emitters inefficiënt en kwetsbaar zijn. Dit is er bijvoorbeeld ook de oorzaak van dat een smartphone iedere nacht opgeladen moet worden.

Dit bedrijf heeft een technologie ontwikkeld om de efficiëntie en levensduur van blauw licht emitters te verhogen. Hierbij wordt het blauwe licht uit een atoom gestraald. Dit heeft als voordeel dat er geen chemische verbinding (zoals nu het geval in het organisch materiaal) tot stand hoeft te komen. Een dergelijke verbinding is kwetsbaar door hard – hoge energie – blauw licht. Daarbij komt dat de lichtgeneratie zeer efficiënt is en een hoog rendement heeft (3x energiezuiniger).

CO₂-doelstelling

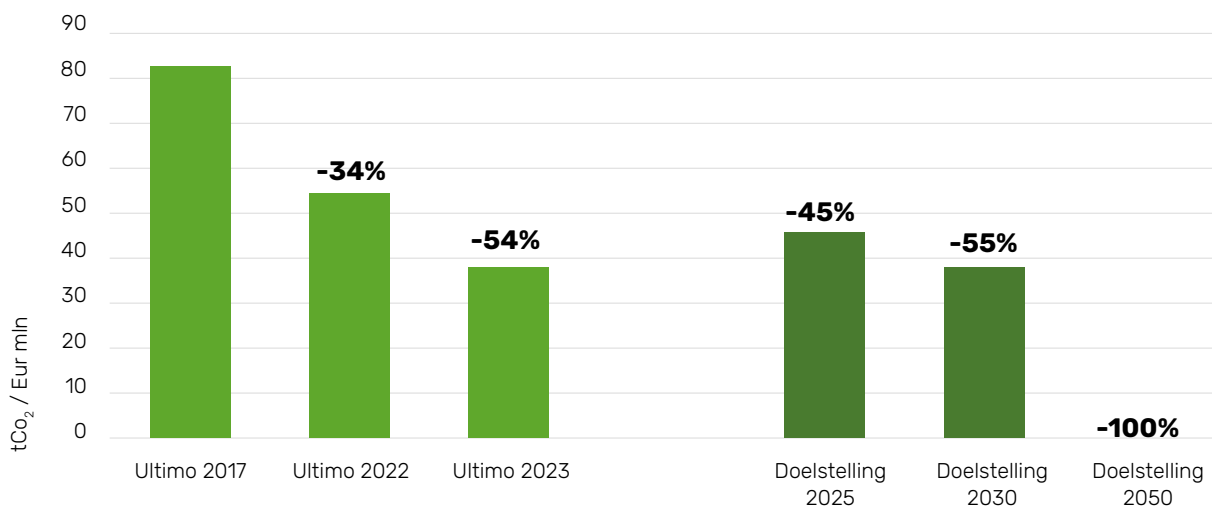
Het pensioenfonds heeft een CO₂-reductie target van -55% in 2030 ten opzichte van 2017. De doelstelling is daarmee in lijn met ambitieuze targets, zoals de Green Deal in Europa (-55% in 2030 t.o.v. 1990) en gaat verder dan de Nederlandse ambitie in het klimaatakkoord (-49% in 2030 t.o.v. 1990). Daarnaast is er een tussendoelstelling van -45% in 2025 gedefinieerd en een net zero doelstelling voor 2050 vastgesteld.

In mei 2023 heeft het pensioenfonds de CO₂-reductie target uitgebreid naar bedrijfsobligaties en high yield¹. Daarvoor gold de target alleen voor aandelen. Het pensioenfonds heeft ook gekozen voor een nieuwe methodiek om de CO₂-reductie te meten. Deze methodiek was vanaf de start al beoogd, maar de data

om te kunnen meten waren niet eerder beschikbaar. Het pensioenfonds stapt over van een marktwaardemeting naar een ondernemingswaarde (EVIC).² Hierbij corrigeert het pensioenfonds voor de ontwikkeling in EVIC (EVIC inflation factor). Dit helpt om de waarde van de onderneming aan te passen aan de inflatie en andere kostenveranderingen in de loop van de tijd.

In de periode eind 2017 tot en met eind 2023 is de CO₂-voetafdruk van de aandelen, bedrijfsobligaties en high yield gezamenlijk op basis van de nieuwe methodiek met 54% gedaald. Eind 2022 was dit op de nieuwe methodiek -34%.³ De realisatie ligt hiermee ruim onder reductiedoelstelling voor 2025 (-45%) en dichtbij de doelstelling die voor 2030 is gesteld.

Carbon footprint portefeuille en reductiedoelstellingen

¹ Vanwege onvoldoende databeschikbaarheid is verondersteld dat de Carbon Footprint van bedrijfsobligaties en high yield op Q2 2021 gelijk is aan de Carbon Footprint van ultimo 2017.

² Waar marktwaarde alleen kijkt naar de waarde van de uitstaande aandelen, houdt EVIC rekening met de volledige kapitaalstructuur van het bedrijf, inclusief schulden en contanten.

³ Voor de periode 2017 – Q2 2021 is ontwikkeling van de carbon footprint van aandelen op basis van EVIC (nieuwe methodiek) gelijk verondersteld als de ontwikkeling op basis van marktwaarde (oorspronkelijke methodiek).

Invulling beleggingscategorieën

Green bonds

Via de beleggingen in green bonds wil het pensioenfonds bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties door wereldwijd te beleggen in groene obligaties. Dit zijn obligaties die zijn uitgegeven met als specifiek doel om klimaatprojecten te financieren. Dergelijke obligaties zijn enkel bestemd voor projecten met een meetbaar positief milieueffect. De bijdrage aan de duurzame doelstelling wordt gemeten aan de hand van de vermeden CO₂-uitstoot (CO₂ avoided emissions) als gevolg van de financiering van het pensioenfonds in groene projecten. Over 2023 is er door de belegging van het pensioenfonds in groene obligaties circa 68.000 ton CO₂-uitstoot vermeden, wat gelijk staat aan de jaarlijkse CO₂-uitstoot van een middelgrote kolencentrale.

Bedrijfsobligaties

Begin 2023 is binnen de beleggingscategorie bedrijfsobligaties overgestapt op nieuwe ESG-benchmarks. De benchmark voor het actief belegde deel sluit onder andere bedrijven die het slechtst scoren op het gebied van duurzaamheid, meer dan 5% omzet halen uit bedrijfsactiviteiten gerelateerd aan fossiele brandstoffen, wapenproductie en gokken. De CO₂-reductie t.o.v. de reguliere index bedraagt circa -40%. Daarnaast hebben de actieve managers de opdracht gekregen om meer te beleggen in toekomstgerichte bedrijven. Dit reduceert voor het pensioenfonds ook het transitierisico.

Voor de passieve invulling is gekozen voor een klimaattransitie benchmark (climate transition benchmark). Deze benchmark heeft als doel om de CO₂-afdruk jaarlijks te verlagen met 7% tot net-zero in 2050. Dit wordt gerealiseerd door CO₂-efficiënte bedrijven meer gewicht te geven door restricties op de leggen die verandering stimuleren.

Deze aanpassingen hebben geleid tot een verdere reductie van de CO₂-voetafdruk binnen de categorie bedrijfsobligaties.

Aandelen

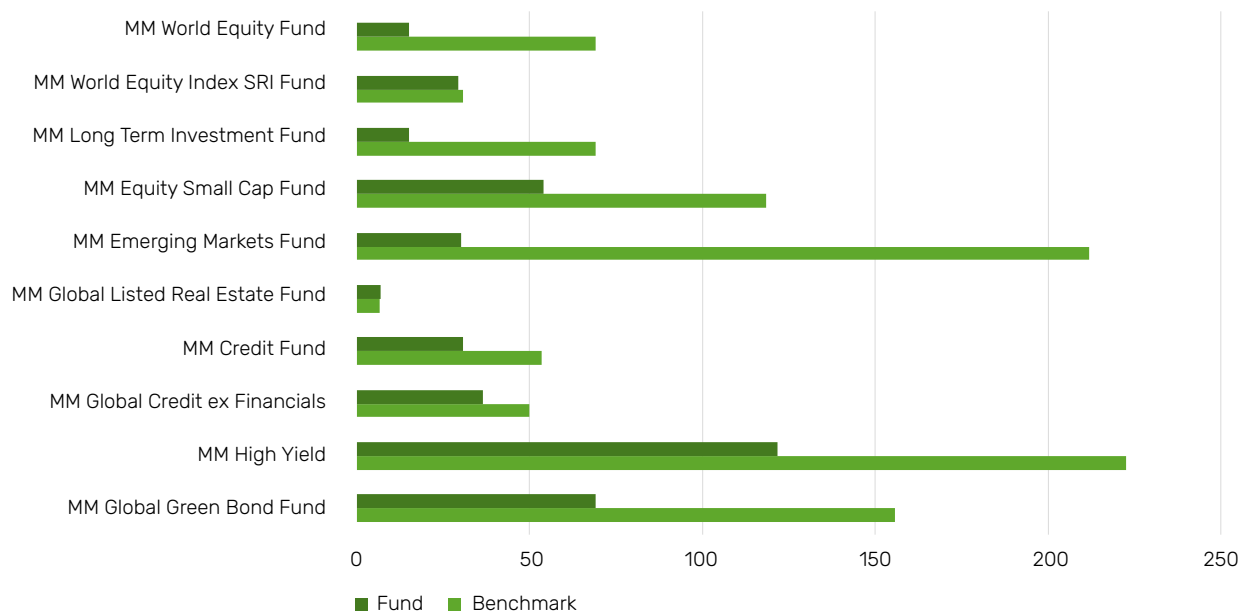
Aandelen waarin het pensioenfonds belegt zijn divers van soort en gespreid over de hele wereld. De beleggingen zijn uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. Het pensioenfonds heeft afspraken gemaakt met de fiduciair vermogensbeheerder om specifieke CO₂-doelstellingen vast te leggen in de contracten met externe vermogensbeheerders. Voor alle actieve aandelenfondsen zijn concrete CO₂-doelstellingen vastgesteld met een CO₂-reductie van 40% tot 50% ten opzichte van de benchmark.

Om inzicht te hebben in de ecologische voetafdruk wordt voor de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles de uitstoot van de bedrijven gemeten in termen van CO₂-equivalenten. Hiervoor wordt gebruikt gemaakt van databases van externe ESG dataproviders. De maatstaf die wordt gehanteerd is het aantal kilogram CO₂ dat wordt uitgestoten per geïnvesteerde euro. Hierbij gaat het om:

- de directe uitstoot van de productiefaciliteiten van de bedrijven (scope 1);
- de uitstoot die is gerelateerd aan de door de onderneming ingekochte elektriciteit (scope 2).

Per bedrijf wordt de totale CO₂-uitstoot bepaald en gerelateerd aan de totale ondernemingswaarde van het bedrijf. Dit resulteert in een CO₂-uitstoot per euro geïnvesteerd vermogen. Vervolgens wordt voor de beleggingsportefeuille de kapitaalgewogen CO₂-uitstoot uitgerekend en vergeleken met de CO₂-uitstoot van een benchmark waarbij geen rekening wordt gehouden met duurzaamheidskenmerken. In het komende jaar wordt onderzocht in hoeverre verdere doelstellingen kunnen worden vastgesteld inzake ESG-integratie en/of aan de CO₂-uitstoot van de portefeuilles.

CO₂-reductie beleggingsfondsen

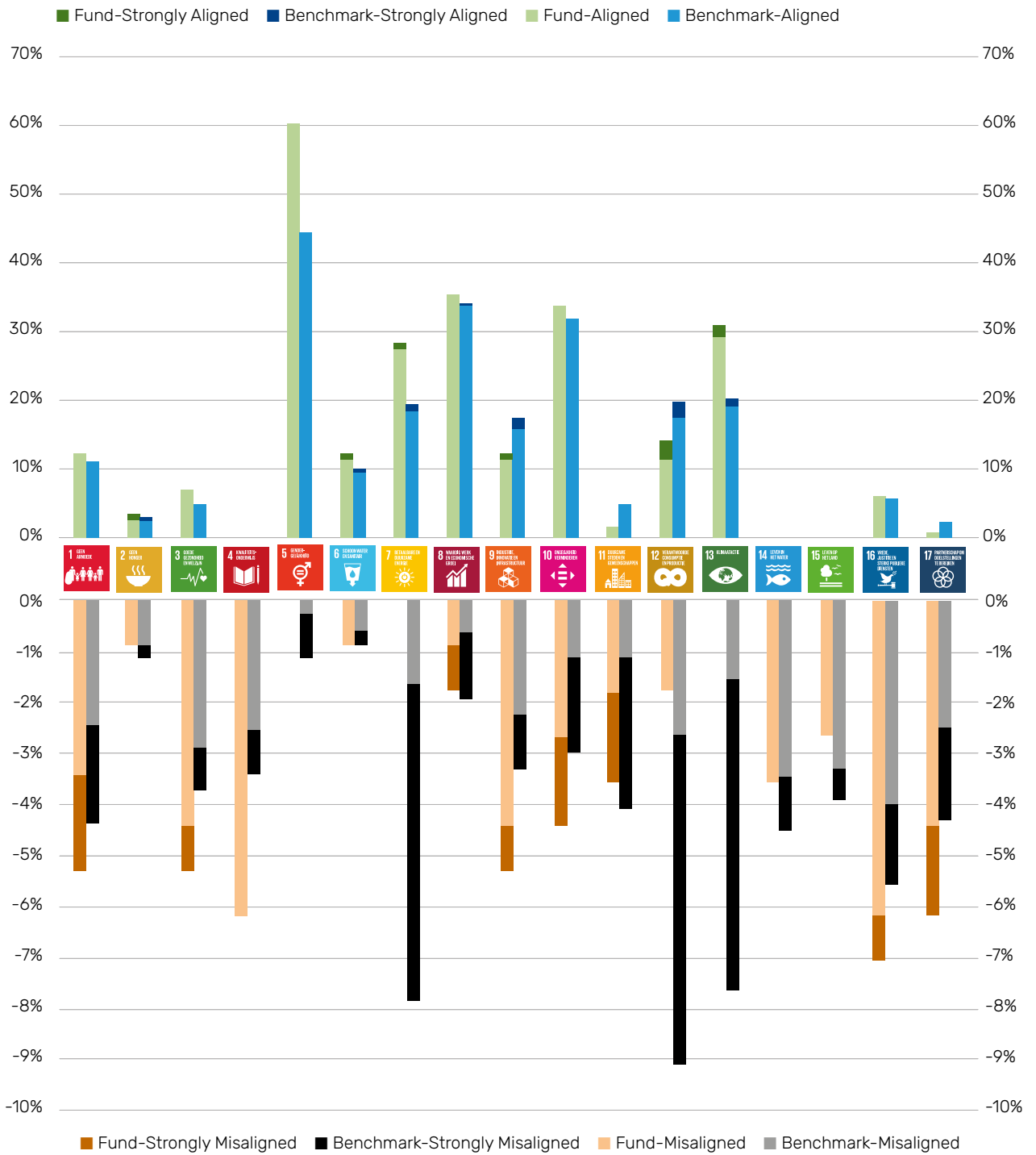
De VN-doelstellingen voor duurzame ontwikkeling zoals vastgelegd in de Sustainable Development Goals (SDG's) bieden een kader voor de wereld om met betrekking tot belangrijke kwesties die moeten worden aangepakt, zoals de wereldbevolking en de planeet, een duurzame en rechtvaardige staat te willen bereiken. Voor een geconcentreerde aandelenportefeuille van het pensioenfonds is uitgezet welke bedrijven met hun producten en diensten een duidelijke positieve of negatieve relatie hebben met de SDGs.

Met het oog op lange termijn waardecreatie belegt het pensioenfonds een deel van de portefeuille middels een specifieke long-term investering aandelenstrategie. Externe vermogensbeheerders selecteren de bedrijven zorgvuldig met een beleggingshorizon van 5 tot 10 jaar. Zij kiezen bedrijven waarbij de belangen van het

bedrijf en de vermogensverschaffer parallel lopen, door scherp te letten op maatstaven van goed bestuur. Ook wordt nadrukkelijk gelet op milieu- en sociale factoren omdat deze door de managers worden beschouwd als belangrijke stimulansen voor het lange termijn succes van het bedrijf. Ten slotte maakt de lange periode waarin de aandelen worden gehouden een traject van invloed op het managementteam mogelijk. De gekozen managers maken, zoals het pensioenfonds wenst, actief gebruik van deze mogelijkheid.

Het uitgangspunt is dat door deze aanpak met een gelijk risicoprofiel een beter langjarig rendement wordt behaald. Deze aanpak leidt er in de praktijk ook toe dat deze portefeuille gunstig afsteekt ten opzichte van de relevante benchmark wat betreft de ESG en CO₂-uitstoot.

De figuur op de volgende pagina toont de impact op de SDG's op basis van MSCI data per eind 2023.

De fiduciair vermogensbeheerder gaat met de externe managers in gesprek over posities die erg positief (strongly aligned) en erg negatief (strongly misaligned) bijdragen aan de SDG's. Dit om goed te kunnen doorgronden op basis waarvan een alignment tot stand komt. Daarnaast kunnen uitkomsten op portefeuille-niveau en ten opzichte van de benchmark worden besproken met managers en meegenomen in evaluaties.

Hypotheke

In 2023 hebben we onze duurzaamheidsvisie op hypotheke formeel vastgelegd. Deze duurzaamheidsvisie is opgesteld aan de hand van 'environmental', 'social' en 'governance' aspecten zoals hieronder beschreven.

Environmental

Een belangrijk aspect binnen de hypotheekbeleggingen van het pensioenfonds is het verbeteren van de duurzaamheid van de onderpanden. Dit wordt gedaan middels onder meer het stimuleren en motiveren om huizen te verduurzamen (via externe managers), gunstige financiering voor verduurzaming en mogelijkheden om zonder advieskosten een verduurzamingshypotheek te verkrijgen. Aangestelde managers focussen zich hierbij met name op impact in verduurzaming van bestaande woningen. Dit betekent niet dat het pensioenfonds niet belegt in hypotheke met onderpand met hoge energielabels. Dit blijft belangrijk om een goede dwarsdoorsnede van de Nederlandse hypotheekmarkt te verkrijgen.

Social

Het pensioenfonds acht een humaan beleid voor achterstandsbeheer een vereiste voor beleggingen in hypotheke. Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat de aangestelde managers een beleid voeren dat is gericht op het voorkomen en oplossen van

betalingsachterstanden. Hiermee kan in veel gevallen een executaire verkoop van de woning worden voorkomen. Het pensioenfonds beoordeelt hypotheekaanbieders op sociaal gebied. Het primaire doel is om klanten die betalingsachterstanden oplopen te helpen om in hun huis te blijven wonen of andere een andere duurzame oplossing te bewerkstelligen. Op sociaal gebied vindt het pensioenfonds het van belang dat er sprake is van verstrekking van hypotheke aan alle inkomensgroepen. Dit betreft een brede financiering over LTV, NHG en inkomensgroepen.

Governance

Op het gebied van governance is voor het pensioenfonds van belang dat er voldoende inspraak en inzicht is middels de Raad van Participanten op het beleid en controle middels jaarverslagen en ISAE-rapportages.

In de vastgoedportefeuille heeft het pensioenfonds de overtuiging dat vastgoedfondsen met een hoger dan gemiddelde ESG-focus een beter risico/rendementsprofiel hebben. Duurzame panden hebben lagere kosten wat betreft energie- en waterverbruik en dragen bij aan een goed leefklimaat voor de gebruikers en een leefbare wereld in het algemeen. Daardoor zijn deze vastgoedfondsen beter gepositioneerd in een concurrerende markt, wat onder andere verhuurbaarheid en liquiditeit van vastgoed ten goede komt.

Voor het bepalen van de ESG-score van niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen gebruikt het pensioenfonds de score uit de jaarlijkse Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB).

In de totstandkoming van deze score ligt een bovengemiddelde focus op de gerealiseerde reductie van energieverbruik, CO₂-uitstoot en waterverbruik.

Voor alle nieuwe beleggingen in vastgoedfondsen door

het pensioenfonds is deelname aan de GRESB vereist. Het trackrecord van de fondsmanager op gebied van ESG vormt een integraal onderdeel van de selectieprocedure van nieuwe vastgoedfondsen. Na selectie vindt minimaal eens per jaar engagement met de fondsmanager plaats ten aanzien van de ontwikkeling van de GRESB-score. Het pensioenfonds wenst in de toekomst uitsluitend in vastgoedfondsen te beleggen die een GRESB-score halen die hoger is dan het gemiddelde van een groep van vergelijkbare fondsen (peer group) van het desbetreffende vastgoedfonds, of in vastgoedfondsen die de potentie hebben dit op termijn te bereiken.

In 2023 behaalden de beleggingen van het pensioenfonds een gemiddelde GRESB-score van

87 (100 is de maximale score), terwijl de gemiddelde score van de peer group 80 was. De portefeuille van het pensioenfonds behoort daarmee tot de top 20% van alle niet-beursgenoteerde fondsen wereldwijd. Uit het GRESB-survey 2023 kwam dat de CO₂-uitstoot van de vastgoedbeleggingen met 2% is gedaald. De energieconsumptie bleef gelijk en het waterverbruik steeg met 8%. De energieconsumptie laat geen verdere daling zien, vooral door een groeiend elektrisch wagenpark dat leidt tot een hoger energieverbruik. De stijging in het waterverbruik is opvallend en zit voornamelijk in de logistieke- en kantoorpanden. Dit wordt nog verder onderzocht, zodat hier naar de toekomst gericht verandering kan plaatsvinden.

Pijler 2

Stemmen, screening en dialoog

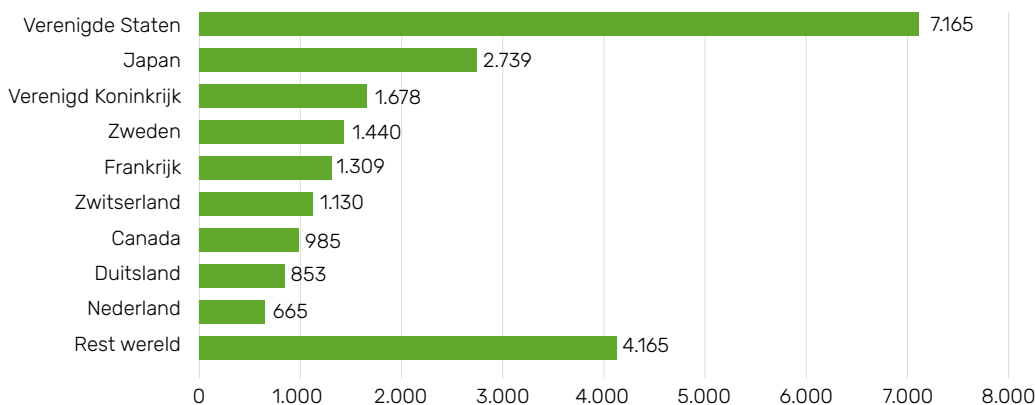
Stemmen

Het pensioenfonds maakt gebruik van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. Door te stemmen willen wij bijdragen aan positieve veranderingen bij bedrijven. Doordat de beleggingen wereldwijd gespreid zijn is het niet mogelijk om zelf op een geïnformeerde manier onze stem uit te brengen op een aandeelhoudersvergadering. Daarom maakt het pensioenfonds daarbij gebruik van

een gespecialiseerd stemadviesbureau, ISS. Gezien het gewicht dat het pensioenfonds hecht aan duurzaamheid wordt bij het stemmen de 'ISS Sustainability Policy' gebruikt. Dit stembeleid is erop gericht om bedrijven aan te moedigen een actieve strategie te ontwikkelen ten aanzien van duurzaamheid en hierover transparant te rapporteren. Onderstaand overzicht laat hier hoe het pensioenfonds in het afgelopen jaar heeft gestemd.

Thema	Overname	Kapitaal-structuur	Bestuur	Reorganisatie & fusies	Mensen-rechten	Bedrijfs-specifiek	Compensatie	Overige
Uitgebrachte stemmen	141	1,328	13,091	218	110	4,085	2,777	379
Afwijkend van management	3	102	977	19	94	188	359	184
Afwijkend van ISS-beleid	-	-	-	-	-	1	-	1

Geografische verdeling stemmen

[Klik hier voor de stemrapportage.](#)

Voor een overzicht van alle stemmingen en de bedrijven waarop is gestemd en op welke wijze is gestemd, zie de stemrapportage.

Screening en dialoog

Het pensioenfonds streeft ernaar dat alle bedrijven waarin belegd wordt zich gedragen volgens de OESO-richtlijnen voor verantwoord ondernemen en de Global Compact Principles (GCP), zoals samengesteld door de Verenigde Naties (VN). Dit zijn principes op het gebied van mensenrechten, milieu, arbeidsomstandigheden en anticorruptie. De Global Compact Principles zijn te vinden op de website:

The ten principles of the UN Global Compact.

Voor de screening maakt het pensioenfonds gebruik van de diensten van zowel Aegon Asset Management als Sustainalytics. Deze partijen screenen de gehele beleggingsportefeuille. Met de bedrijven binnen de beleggingsportefeuille die onvoldoende scores, vindt vervolgens een dialoog met de engagementmanagers van Aegon Asset Management plaats. Op basis van het geformuleerde maatschappelijk verantwoord beleggen ('MVB') beleid wordt afhankelijk van de aard van de geconstateerde tekortkoming een maximale duur voor de engagementactiviteiten aangehouden. Voor bedrijven die niet voldoen is de engagementduur in principe beperkt tot een jaar. Voor bedrijven die dreigen niet te gaan voldoen, is deze periode drie jaar. Na deze periode wordt het betreffende bedrijf in principe uitgesloten tenzij wij van mening zijn dat door het bedrijf aantoonbare verbeterstappen zijn gezet die de geconstateerde tekortkoming teniet doen. Hierop wordt onder Pijler 3 verder ingegaan.

Sustainalytics geeft als externe engagementprovider namens het pensioenfonds ook invulling aan het instrument "Screening en Dialoog" uit het MVB-beleid. Sustainalytics richt zich daarbij nadrukkelijk op de thematische speerpunten. Daarnaast verzorgen zij zelf ook een bredere, uitgebreidere en diepere engagement bij bedrijven die op onderdelen niet voldoen aan internationale standaarden op bijvoorbeeld mensenrechten, ethiek en omgeving. Daarbij worden objectieve doelen gesteld en wordt vooruitgang nauwlettend gemonitord.

Daarnaast wordt van de vermogensbeheerders in de beleggingsportefeuille gevraagd dat zij een dialoog voeren met bedrijven in hun portefeuilles. Deze dialoog dient zich toe te spitsen op onderwerpen op het gebied van ESG die specifiek voor die bedrijven relevant zijn. De waargenomen inspanningen ten aanzien van deze dialogen alsmede de rapportage hieromtrent wordt meegewogen bij de beoordeling van de externe managers.

Hierna gaan we in op een aantal voorbeelden van deze dialogen van de externe managers en de hierbij behaalde resultaten.

VOORBEELDEN VAN DIALOGEN

Klimaat

Veel van de externe managers hebben met bedrijven gesprekken gevoerd over het thema klimaat(verandering). Een belangrijk speerpunt van veel managers is de carbon footprint van een bedrijf, met name eventuele plannen om de carbon footprint terug te dringen. Veel van 'onze' managers hebben actief ingezet op het formuleren van net zero plannen bij de bedrijven in de beleggingsportefeuille.

Thema klimaat/biodiversiteit

Binnen het MM Long Term Investment fund continueerde een manager haar dialoog met Vitasoy over het suikergehalte en de ecologische voetafdruk van haar producten. De manager is een van de grootste externe aandeelhouders. De dialoog met Vitasoy over het suikergehalte in producten begon in 2015. In 2023 besprak de manager de carbon footprint van het bedrijf en vroeg ze het management om reductiedoelstellingen vast te stellen en verslag uit te brengen over de vooruitgang die het bedrijf boekt om deze doelstellingen te behalen. Het bedrijf antwoordde dat het van plan is om in 2025 >85% van de producten te produceren met een nul- tot laag suikergehalte. Wat betreft het stellen van carbon footprint targets heeft Vitasoy de scope 1, 2 en 3 inventarisatie voltooid en zijn ze nu in een positie om wetenschappelijk onderbouwde reductiedoelen (SbTI) vast te stellen. De manager is tevreden met de vooruitgang die is geboekt bij het vaststellen van de doelen en zal de dialoog met Vitasoy over deze kwesties voortzetten. Vitasoy heeft onlangs ook een onafhankelijke adviseur op het gebied van duurzaamheid in de arm genomen om hen te helpen hun ESG-rapportage verder te ontwikkelen.

Thema duurzame technologie

De externe manager voert een continue dialoog met het bedrijf CATL. CATL is een wereldwijde leider in innovatieve technologieën op het gebied van nieuwe energie toepassingen. CATL is de grootste batterijproducent ter wereld en speelt daarmee een cruciale rol in de transitie naar duurzame energietoepassingen. De manager heeft met medewerkers gesproken over ontwikkelingen en innovaties bij de productie van batterijen voor onder andere auto's. Dit hebben ze gedaan door middel van een bezoek aan een fabriek in Yibin, Sichuan provincie, waar CATL de eerste net zero batterij fabriek in de wereld heeft gevestigd. Het bezoek gaf de manager een beter beeld van hoe CATL net zero-inspanningen levert in zijn fabrieken en in de hele waardeketen. Het heeft de manager gesterkt in de overtuiging dat CATL de komende tien jaar een belangrijke rol zal spelen en zich zal inzetten om de onvermijdelijke milieu- en sociale gevolgen van het maken van batterijen te beperken. De manager kijkt uit naar de ontwikkeling van digitale batterijpaspoorten en de daaruit voortvloeiende verbeterde transparantie over de CO₂-voetafdruk van het bedrijf en haar producten.

THEMATISCHE DIALOGEN

Voor 2023 waren de thematische speerpunten nog klimaat (energietransitie), technologische bedrijven en watermanagement. Sustainalytics heeft namens het pensioenfonds op deze drie thema's engagementtrajecten uitgevoerd. In deze engagementtrajecten gaat Sustainalytics in gesprek met een selecte groep bedrijven, om deze bedrijven te bewegen verbeteringen door te voeren met betrekking tot het thema. Dit doet Sustainalytics vanuit eigen expertise, maar ook door de groep bij elkaar te brengen faciliteren ze ook onderlinge kennisoverdracht. Daarbij kunnen achterblijvers bijvoorbeeld versneld leren van bedrijven die al verder zijn.

Thema klimaat

Op het thema klimaat voert Sustainalytics het engagementtraject 'Climate Change – Sustainable Forests and Finance'. Dit richt zich op bedrijven betrokken in de waardeketen van bossen. Door de groeiende vraag naar voedsel en andere grondstoffen worden regelmatig bossen gekapt om plaats te maken voor nieuwe plantages en velden voor vee, soja, palmolie, hout etc. Het thema gaat de dialoog aan met bedrijven betrokken bij de inkoop, handel, verwerking en productie van deze grondstoffen, en richt zich ook op de financiers van deze bedrijven. Het thema is medio 2021 gestart en loopt drie jaar. In 2023 waren 23 bedrijven actief betrokken bij dit engagementtraject. Er zijn 410 mailcontacten geweest met deze bedrijven waarbij 299 keer actief gereageerd werd. Daarnaast hebben er 35 vergaderingen plaatsgevonden waarin direct contact is geweest met de bedrijven. Dialogen zijn gevoerd over de huidige duurzaamheidsstrategieën en mogelijke verbeteringen. Bij vrijwel alle bedrijven is er voortgang geboekt op o.a. onderwerpen als transparantie, CO₂-uitstoot vermindering in de portefeuille met leningen

en omgang met natuurlijke hulpbronnen. Verder zien we ontwikkelingen als het gaat om standaarden in het verschaffen van informatie over klimaat en is er een landbouw sector roadmap opgesteld naar het 1,5-graden scenario's. Dit is een gezamenlijk initiatief van de 14 van de grootste landbouwbedrijven ter wereld. Dit thema loopt in 2024 af.

Ook de fiduciair vermogensbeheerder bevroegt de externe managers onder andere over hun visie ten aanzien van relatief hoog uitstotende bedrijven binnen de portefeuille. Belangrijk onderdeel van deze discussies is ook wat de mening van de manager is op de plannen tot verduurzaming van de bedrijven waar het in belegt, dus niet alleen gebaseerd op de uitstoot op enig moment in de tijd.

Thema technologische bedrijven

Het pensioenfonds neemt op het thema klimaat deel aan het engagementtraject 'Responsible Cleantech'. Cleantechproducten zoals elektrische auto's, windmolens, zonnepanelen en waterstoftechnologie dragen bij aan de energietransitie ter voorkoming van klimaatverandering. We gaan de dialoog aan met producenten om ernaar te streven dat niet alleen de inzet maar ook de vervaardiging van de producten duurzaam en verantwoord plaatsvindt. Dit thema sluit goed aan op onze speerpunten klimaat en technologie. Het traject is gestart in 2020 en is in 2023 afgesloten.

In het engagementtraject is gesproken met 19 bedrijven. Vooraf zijn doelstellingen geformuleerd op governance, operationeel management, de productieketen, circulariteit en de omgang met belanghebbenden. De totale score over al deze onderdelen steeg van 50% naar 71%. Deze focus lag op:

- **Elektrische voertuigen**

Verbeteringen op het gebied van batterij-ontwikkeling en het meer verantwoord inkopen van materialen.

- **Windturbines**

Meer aandacht voor circulariteit. Dit staat momenteel sterk onder druk vanwege de kostenefficiëntie en het beperkte aanbod van materialen in de keten.

- **Zonnepanelen**

Hier liggen de uitdagingen met name bij de internationale betrekkingen met China, in aantallen de belangrijkste producent van zonnepanelen. De toeleveringsketen ontwikkelt zich echter wel in snel tempo.

- **Waterstofapparatuur**

Groene waterstof is sterk in opkomst maar bij het produceren van energie op basis van groene waterstof is ook veel groene energie en duurzaam waterbeheer nodig.

De veranderingen bij de verschillende bedrijven waren divers. 4 bedrijven hebben in de periode van engagement grote stappen gezet. De engagementgesprekken hebben deze bedrijven gefaciliteerd met het bij elkaar brengen van koplopers en achterblijvers. Door in dit traject niet als PF KPN alleen te lopen, maar gezamenlijk met andere grote institutionele beleggers, maakt dat er een volwaardig gesprek met het bedrijf ontstaat. Er zijn

mooie stappen gezet in bewustwording, transparantie, extra stappen vooruit en in het rapporteren erover. Het pensioenfonds realiseert zich ook dat 3 jaar kort is om grote veranderingen teweeg te brengen. De resultaten laten echter ook zien dat er mooie eerste stappen zijn gezet.

Thema watermanagement

Het pensioenfonds is betrokken bij het engagement-traject 'Localized Water Management' van Sustainalytics. De dialogen richten zich op bedrijven verbonden aan specifieke stroomgebieden in Zuid-Afrika (de rivier de Vaal nabij Johannesburg) en Brazilië (de rivier de Tiete nabij Sao Paulo). De dialoog richt zich op het beheer van waterkwaliteit en -kwantiteit, en ook op bestuur en risicomanagement. We dragen bij aan bewustwording van de noodzaak van goed waterbeheer, stimuleren lokale samenwerking tussen de uiteenlopende partijen die afhankelijk zijn van water, en dringen er bij bedrijven op aan om zorgvuldiger om te gaan met de locatie gebonden risico's zoals waterschaarste of watervervuiling.

De dialogen zijn in maart 2020 gestart en in 2023 afgerond. Het eerste jaar is vooral besteed aan relaties opbouwen en uitleggen wat wij met de dialoog beogen. In 2021 heeft dit geleid tot een engagementtraject met 18 bedrijven. Omdat het voor bedrijven gemakkelijker is om zich in te spannen voor beter waterbeheer binnen de eigen faciliteiten, hebben we in 2021 extra aandacht gevraagd voor meer integraal en openbaar waterbeheer op het niveau van een stroomgebied als geheel. Er zijn bedrijven die waterbeheer verduurzamen, maar ook bedrijven die weinig tot geen inspanning leveren om te verbeteren. Regulering vanuit de overheid is dan het middel dat het meest impact heeft. Het engagementtraject wordt ook benut om de 'best practices' ter inspiratie te delen met meer bedrijven.

In 2022 is er verdere vooruitgang geboekt, waarbij is gezocht naar mogelijkheden voor bedrijven die actief zijn in eenzelfde stroomgebied om een gezamenlijke verantwoordelijkheid en onderlinge stimulans te bewerkstelligen. Dit heeft positief uitgewerkt op de verschillende doelstellingen die vooraf zijn gesteld, waaronder beschikbaarheid van water, waterkwaliteit en publiek watermanagement. In 2023 is het traject afgerond, op de verschillende doelstellingen is goede vooruitgang geboekt, maar tegelijkertijd is er ook het besef dat de veranderingen kleine stapjes zijn in een duurzame verandering die nog veel tijd en aandacht vraagt. Het traject zal daardoor binnen Sustainalytics in een nieuw traject worden voortgezet. Om een beeld te geven van de behaalde resultaten zijn hieronder een

aantal tastbare veranderingen bij verschillende bedrijven opgenomen:

- Een bedrijf heeft de beloning van haar bestuurders rechtstreeks gekoppeld aan waterbesparing.
- Een bedrijf heeft een expliciet bedrijfswaterbeleid opgesteld.
- Er zijn bedrijven die inkomsten zijn gaan genereren uit afvalwaterstromen die weer worden ingezet voor waterbesparing.
- Gemeenschapswater wordt op meerdere plaatsen gezuiverd, zodat het kan worden hergebruikt door de omgeving.
- Bedrijven hebben zichzelf ten aanzien van watermanagement strengere eisen opgelegd dan de lokale overheid vraagt.

Pijler 3

Uitsluitingen

Het pensioenfonds sluit landen en bedrijven uit van de beleggingsportefeuille. Hiermee voorkomt het pensioenfonds dat het belegt in bedrijven die niet passen bij het MVB-beleid of in strijd zijn met internationale verdragen. In deze landen en bedrijven wordt dus op voorhand niet belegd.

Er zijn ook bedrijven waar het pensioenfonds wel in belegde, maar waarbij vanuit de eerder beschreven screening en dialoog is overgaan tot uitsluiting van

de beleggingsportefeuille. Dit zijn bedrijven die, na het voeren van een dialoog, geen of onvoldoende vooruitgang hebben laten zien. Hieronder is een voorbeeld opgenomen van een reeds uitgesloten bedrijf op basis van de UN Global Compact principes. Het bedrijf is in een eerder stadium niet compliant bevonden met deze UN-richtlijn. Met dit bedrijf is een dialoog gevoerd en ze zijn uiteindelijk in verband met onvoldoende voortgang uitgesloten van de beleggingsportefeuille.

VOORBEELD UITSLUITING

Vale SA (Vale)

Vale was geïdentificeerd voor het niet naleven van UNGC Principe 7; Bedrijven moeten een voorzorgsbenadering van milieu-uitdagingen ondersteunen. Het bedrijf heeft deze status sinds 2019. Deze status is het gevolg van de betrokkenheid van het bedrijf bij twee milieu-incidenten veroorzaakt door de instorting van twee residudammen van het mijnbouwbedrijf in 2015 en 2019. Beide instortingen resulteerden in een modderstroom van vervuild vloeibaar mijnafval, met een groot aantal dodelijke slachtoffers en ernstige milieuvervuiling tot gevolg. De instorting in 2015 resulteerde in overstroomde rivieren en land, talloze dodelijke slachtoffers en de ontheemding van mensen, vervuiling van drinkwater, vissterfte en vernietiging van gewassen en wordt beschouwd als de grootste milieuramp in Brazilië. Zowel het bedrijf als individuele leidinggevenden werden door de Braziliaanse autoriteiten ter verantwoording geroepen en onderworpen aan verschillende onderzoeken omdat ze niet

voldeden aan de eisen op het gebied van veiligheid en stabiliteit van de dammen. Hoewel Vale stappen heeft ondernomen om de veiligheid van zijn dammen en activiteiten te verbeteren, verschillende regelingen heeft getroffen om slachtoffers te compenseren en milieuschade te beperken, is het bedrijf nog steeds niet in staat om voor al zijn dammen te voldoen aan de veiligheids- en stabiliteitseisen. Hoewel het bedrijf aangaf dat het droge verwerking van erts nastreefde - waardoor er minder residuen en water werden verbruikt en er minder residubekkens en dammen nodig waren - was een dergelijke verwerking nog niet geïmplementeerd in alle activiteiten van het bedrijf. Zelfs als dit volledig zou worden geïmplementeerd, zou het de erfenis van bestaande residubekkens niet oplossen. Gezien de beperkte vooruitgang om de veiligheid en de stabiliteit van de dammen te verbeteren is besloten om de engagement het bedrijf niet voor te zetten en het bedrijf per begin 2023 uit te sluiten.

Landen

Ten opzichte van 2022 maakt het pensioenfonds geen onderscheid meer in ontwikkelde en opkomende landen. In 2023 is het landenbeleid aangescherpt. De uit te sluiten beleggingen zijn aandelen, staatsobligaties & overige leningen uitgegeven door centrale en lagere overheden van deze landen en bedrijven die voor 100% eigendom zijn van de overheid of volledig worden gegarandeerd door de overheid. Het pensioenfonds hanteert de volgende criteria voor het uitsluiten van landen:

- Landen die op basis van universeel erkende gronden zijn veroordeeld. De belangrijkste veroordelingen van staten zijn de sancties van de VN Veiligheidsraad en oproepen tot boycot door de International Labour Organisation (ILO);
- Landen met een score lager dan 30 in de Corruption Perceptions Index;
- Landen die als 'not free' worden beoordeeld door Freedom House.

Uitgesloten beleggingen zijn staatsobligaties van deze landen.

Bedrijven

Het pensioenfonds sluit de volgende bedrijven uit voor zijn beleggingen:

Controversiële wapens

- Bedrijven die betrokken zijn bij de productie, ontwikkeling, handel en onderhoud van controversiële wapens en bedrijven die een belang hebben in een bedrijf dat betrokken is bij voorgenoemde activiteiten. Als controversiële wapens zijn gedefinieerd: anti-persoonsmijnen, chemische en biologische wapens, verarmd uranium munitie, nucleaire wapens en clusterwapens en witte fosfor.

Kolen

- Kolenmijnbouw bedrijven die 1% of meer van hun omzet behalen uit de winning van thermische kolen. Dit type kolen wordt verbrand met als doel elektriciteit en/of hitte op te wekken en heeft een sterk vervuilende impact op het milieu. De mijnen van deze bedrijven lopen een groot risico om in de toekomst onrendabel te worden (de zogenaamde 'stranded assets').
- Bedrijven die jaarlijks meer dan 20 miljoen ton thermische steenkool produceren én actief de exploratie-, mijnbouw- of raffinageactiviteiten uitbreiden.
- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet behalen uit kolengestookte elektriciteitsopwekking.
- Bedrijven die een capaciteit hebben voor kolen gestookte elektriciteit opwekking van meer dan 10 gigawatt en actief de productiecapaciteit van kolencentrales uitbreiden, ook als dit minder dan 5% van hun omzet bedraagt.

Tabak

- Tabaksbedrijven, die omzet uit de productie van tabak en tabak gerelateerde producten halen.
- Bedrijven die 10% of meer van de omzet uit de distributie en verkoop van tabak en tabakgerelateerde producten halen.

Olie

- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet halen uit onconventionele olie- of gaswinning en/of bedrijven die een significante betrokkenheid hebben bij het transport van onconventioneel olie- of gas (hieronder vallen onder meer teerzandolie, schaliegas en kolenbedmethaan).
- Bedrijven die 5% of meer van hun omzet halen uit olie- en gaswinning in het poolgebied.

Mensenrechten

- Bedrijven uit Rusland en Wit-Rusland

Biodiversiteit

- Bedrijven die 5% of meer van hun inkomsten uit palmolieproductie en/of distributie halen.
- Bedrijven die bossen beheren voor de productie met een FSC-certificerings-dekking van 75% of lager. Biodiversiteit is zeer belangrijk voor onze samenleving. Permanent verlies van biodiversiteit vormt net als klimaatverandering een van de grootste systeemrisico's voor al het leven op de planeet. Dit heeft dus grote consequenties voor de samenleving, de economie en financiële instellingen. Het beperken van de achteruitgang van de biodiversiteit is een grote wereldwijde uitdaging.

Non-compliant

- Bedrijven die niet voldoen aan de uitgangspunten van de UN Global Compact Principles worden in principe uitgesloten wanneer deze na een jaar van dialoog niet als compliant kunnen worden bestempeld.
- Bedrijven die niet handelen in lijn met OESO-richtlijnen en waarbij de gevoerde dialoog niet heeft geleid tot het gewenste resultaat kunnen worden uitgesloten.

In bijlage 9.2. van het MVB-beleid, zoals gepubliceerd op de website van het pensioenfonds, is een actuele lijst van uitgesloten landen en bedrijven opgenomen.

MVB in wetgeving,
codes en convenant

De Nederlandse wetgeving schrijft voor dat onder andere pensioenfondsen niet beleggen in bedrijven die clustertermunitie of onderdelen daarvan produceren, verkopen of distribueren. Daarnaast legt wetgeving ook een aantal verplichtingen op aan het pensioenfonds op het gebied van MVB. Daarbij valt te denken aan:

EU Shareholders Rights Directive (SRD II)

De SRD II beoogt lange termijn aandeelhoudersbetrokkenheid te bevorderen. Ook wil men de transparantie verhogen ten aanzien van de wijze waarop het aandeelhouderbetrokkenheidsbeleid wordt uitgevoerd en geborgd. Deze Europese richtlijn is in de Nederlandse wetgeving verwerkt. Het pensioenfonds heeft hier onder andere invulling aan gegeven door voor de uitvoering van engagement op de geformuleerde speerpunten bij de bedrijven in de portefeuille een engagementmanager aan te stellen. Verder wordt aangesloten bij de stewardshipactiviteiten van de fiduciair vermogensbeheerder, om met meer gewicht verandering teweeg te kunnen brengen. Daarnaast heeft het pensioenfonds met het beleggingsbeleid expliciet aandacht voor lange termijn waardecreatie, o.a. in de thematische engagementtrajecten.

Institutions for Occupational Retirement Provision (IORP II)

De IORP II richtlijn is een Europese richtlijn met betrekking tot het bestuur, de governance, de communicatie en het beleggingsbeleid van pensioenfondsen. Deze Europese richtlijn is door de overheid vastgelegd in Nederlandse wetgeving. Vanuit IORP II is voorgeschreven dat het pensioenfonds transparant is over de wijze waarop in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met ESG-factoren. Daarnaast schrijft IORP II voor dat pensioenfondsen eens per drie jaar of bij een significante

wijziging in het risicoprofiel een eigenrisicobeoordeling (ERB) uitvoeren. In de ERB moet het pensioenfonds een beoordeling maken van nieuwe of opkomende risico's, met inbegrip van risico's die met klimaatverandering, het gebruik van natuurlijke hulpbronnen en het milieu verband houden, sociale risico's en risico's in verband met de waardevermindering van activa. De relevante risico's neemt het pensioenfonds ook mee in ALM-studies. In 2021 heeft het pensioenfonds een ERB uitgevoerd. Eén van de onderzochte risico-scenario's was: 'Klimaatverandering heeft een negatieve impact op het pensioenfonds.' Voor de analyse is er gekeken naar de mogelijke impact van een 1,5- en 4-graden opwarmingsscenario. Voor 2024 staat er een nieuwe ERB gepland.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Pensioenfondsen KPN valt onder de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Deze Europese wetgeving wordt in verschillende stappen geïmplementeerd. Het pensioenfonds voldoet aan vereisten van de SFDR-wetgeving. In 2022 heeft het pensioenfonds ervoor gekozen niet langer voor de opt-out van artikel 4 SFDR te gaan. Dit houdt in dat het pensioenfonds bevestigt zoveel mogelijk rekening te houden met de belangrijkste negatieve effecten (PAIs) in de zin van Artikel 4 van de SFDR, waar zinvol en waarvoor gegevens beschikbaar zijn. Externe vermogensbeheerders van de relevante beleggingsstrategieën worden ook contractueel verplicht dit te doen. Daarnaast is de pensioenregeling geclassificeerd als een financieel product dat duurzaamheidskenmerken promoot, waarbij gedeeltelijk in duurzame producten wordt belegd (Artikel 8). Voor verdere informatie verwijzen we naar het statement op onze website.

Dutch Stewardship Code

Naast deze wettelijke verplichtingen sluit het pensioenfonds ook aan op de Dutch Stewardship Code Dutch die per 1 januari 2019 in werking is getreden en is opgesteld door Eumedion. Door de principes van de Stewardship Code na te leven, maakt het pensioenfonds zichtbaar aan de Nederlandse beursvennootschappen en aan de samenleving als geheel dat zij zich opstelt als maatschappelijk verantwoord en betrokken aandeelhouder. In het MVB-beleid en de uitvoering hiervan zijn alle elementen van deze code opgenomen.

Bijlage

Begrippenlijst

AFKORTING	BETEKENIS
ESG	Environmental, Social & Governance
GCP	Global Compact Principles van de Verenigde Naties
GIIN	Global Impact Investing Network
GRESB	Global Real Estate Sustainability Benchmark
IORP II:	De Institutions for Occupational Retirement Provision Directive II is een Europese richtlijn voor pensioenen
MVB	Maatschappelijk verantwoord beleggen
OESO-richtlijnen	De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie. Hiermee vormen de OESO-richtlijnen het uitgangspunt voor het Nederlandse internationaal MVO-Beleid.
SDG	Duurzame ontwikkelingsdoelen, bestaan uit 17 doelen en 169 subdoelen die de wereld tot 'een betere plek moeten maken in 2030'
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
UN Global Compact	De UN Global Compact is een oproep aan bedrijven over de hele wereld om hun strategieën en activiteiten op één lijn te brengen met 10 principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsvoorwaarden, milieu en anticorruptie.
UNGP's	UN Guiding Principles on Business and Human Rights
UNPRI	United Nations Principles for Responsible Investment
VN	Verenigde Naties
VBDO	Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling

